

ANYKŠČIŲ ŠILELIS

Kalnai kelmuoti, pakalnės nuplikę!
Kas jūsų grožei senobinei tiki?
Kur toj puikybė jūsų pasidėjo?
Kur ramus jūsų užimas nuo vėjo,
Kai balto miško lapeliai šlamėjo
Ir senos pušys siūravo, braškėjo?
Kur jūsų paukščiai, paukšteliai, paukštytės,
Katrų čilbančių teip ramu¹ klausytis?
Kur jūsų žvėrys, gyvuliai, žvėreliai?
Kur žvėrų olos, laužai² ir urveliai?
Visa prapuolę; tik ant lauko pliko
Kelios pušelės apykraivės liko!..
Skujom³, šakelėm ir šiškom⁴ nuklotą
Kepina saulė nenaudingą plotą,
In kurį žiūrint teip neramu regis:
Lyg tartum rūmas suiręs, nudegęs,
Lyg kokio miesto išgriuvus pūstynė⁵,
Lyg kokio raisto apsvilus kimsynė⁶!..

Miškan, būdavo, eini – tai net akį veria;
Vat teip linksmina dūšią⁷, ažu širdies tveria,
Kad net, širdžiai apsalus, ne kartą dūmojai⁸:
Ar miške aš čia stoviu, ar danguj, ar rojuj?!
Kur tik žiūri, vis gražu: žalia, liekna, gryna⁹!
Kur tik uostai, vis miela: giria nosj trina!
Kur tik klausai, vis linksma: šlama, ūžia, siaudžia¹⁰!
Ką tik jauti, vis ramu: širdį glosto, griaudžia!
Minkštučiukai samanų patalai ištiesti

---

¹ smagu, džiugu, malonu

² „Laužas, -o – krūva medžių palūžusių, šakų, žabų, ablagu [padrikai] suversta. Gilumoje miško žvėrys turi savo guolius po laužais.“ (Aut. past.)

³ spygliais

⁴ kankorėžiais

⁵ dykynė, dykra

⁶ šlapia, su samanų ir žolių kupstais vieta

⁷ sielą, dvasią

⁸ galvojai

⁹ „Visi daiktai šilelyje (medžiai, krūmai, žolės, samanos ir kt.) žaliuoja, visi daiktai gryni ir gražūs. Liekni, t. y. aukšti, lygūs, nuolaidūs.“ (Aut. past.)

¹⁰ čiulba, gieda

Galvą in save traukia ir liula užliesti.
Uogienojai kaip rūtos kelmais kelmais želia,
Juodas, raudonas uogas išsirpusias kelia.
Ant žalio, rausvo, balkšvo dugnio taškai grybų
Terp medžių marguliuoja iš savų sodybų.
Voverušų leikelės¹¹ kur ne kur pro plyšį
Iš po samanų marškos¹² sarmatlyvai¹³ kyši.
Čia paliepių torielkos¹⁴ po mišką išklotos,
Čia kiauiliabudės pūpso lyg pievos kimsotos¹⁵,
Čia po eglėm šeimynom sudygę ruduokės,
Čia pušyne iš gruodo išauga žaliuokės,
Čia rausvos, melsvos, pilkos ūmėdės sutūpę, –
Linksmutės, gražiai auga, niekas joms nerūpi.
Čia kazlėkai pakrūmėm ant piemenų tako
Tartum kupkeliai¹⁶ kniūpšti, kaip Mickev'čius sako¹⁷.
Čia nemunės¹⁸ iš kelmo, lepšiai terp alksnyno,
Čia šalpjonai terp stuobrių dygsta iš skiedryno.
Čia musmirės raupuotos, veršakiai gleivėti,
Čia grybai ir šungrybiai vardais nežymėti.
Anei jų žmonės renka, anei žvėrys graužia,
Jėg¹⁹ bėgdami par mišką galvijai išlaužia,
Arba patys savaimi suglebę supūsta, –
Iš jų trąšos želmenim aplinkom išplūsta²⁰.
Ė iš visų viršesnis auga baravykas,
Valig²¹ dainuškos žodžių – „grybų pulkaunykas²²“:
Platus, storas, paspūtęs, lyg tartum užklotas
Ant kieto, drūto²³ koto bliūdas palivotas²⁴.
Greit auga, ilgai esti giminių visokių:
Paąžuolių, raudonikių ir kitų kitokių.

Žali ēgliai²⁵ kaip kvietkai²⁶ po dirvonus kerį;
Terpu jų kiškiai guli, kropkos²⁷ vaikus peri.
Krūmai, žole barzdoti, kraštais mišką riečia,

---

¹¹ piltuvėliai

¹² apkloto, užtiesalo

¹³ droviai

¹⁴ lėkštės

¹⁵ su samanomis ir žole apžėlusiais kauburiais, kelmais

¹⁶ taurelės

¹⁷ „Lietuvnykas Adomas Mickevičius, lenkų giesminykas, gražiai aprašė mūsų miškų grybus giesmėje *Pan Tadeusz*“. (Aut. past.)
Minėtame *Pono Tado* grybų epizode pasinaudota lietuvių liaudies daina apie grybų karą, taip pat įvaizdžiu „baravykas – grybų pulkaunykas“. Tą pačią liaudies dainą cituoja ir Baranauskas *Anykščių šilėlyje*.

¹⁸ kelmučiai

¹⁹ nebent

²⁰ „Grybai supuvę duoda žemei trąšas, kurios eikštėn verčias želmenims (t. y. žolėmis, krūmais, uogienojais, samanomis i. k.)“.
(Aut. past.)

²¹ anot, pagal

²² pulkininkas, karių būrio vadas

²³ storo

²⁴ glazūruotas molio dubuo

²⁵ kadagiai

²⁶ gėlės, žolynų puokštės

²⁷ kurapkos

Ir linijos parėjos²⁸ skersai mišką šviečia.
 Alksniai, lepšių sodyba, palaukėm sužėlę,
 Šakom kekes riešučių lazdynai iškėlę
 Atokaitoj brendina. Ė karklai po slėnį
 Terp liulančių paversmių²⁹ pamėgo pavėnė³⁰.
 Putinai krauju varva, serbentai po Šlavę³¹
 Ir paliūnėm³² kur ne kur prieglaudą sau gavę.
 Baltasai miškas kalnais, kaip tik padaboji³³:
 Čia berželiai kaip meldai Pašlavį apstoję,
 Čia visais lapais dreba epušės³⁴ nusgandę;
 Kožnoj³⁵ klaiką³⁶ nekantrios žalktyčios³⁷ atrandi.
 Čia ąžuolai ir uosiai prie eglėm sustojo,
 Lyg tartum čia žalktienė³⁸ patį³⁹ apraudojo,
 Kai pieno putos vietoj kraujo puta plūdo,
 Ir su vaikais iš savo motiniško sūdo⁴⁰
 Medžian⁴¹ gailysta⁴² virto – pati egle tapo,
 Jaunučiukus aptaisė vaikus rūbais lapo⁴³.
 Ieva, gluosna⁴⁴ ir blendis⁴⁵, grūšia⁴⁶, obelėlė;
 Savo seserį skundžia liekna sedulėlė⁴⁷.
 Vinkšnos, šaltekniai, liepai⁴⁸ ir nesuskaityti
 Kitokių medžių skyriai terp jų išsklaistyti.

²⁸ kiaurai, perdėm

²⁹ šaltinių, versmių

³⁰ pavėsį

³¹ Šlavė – upelis, įtekantis į Šventąją.

³² „Paliūnės – slėniai sausi, artie liūnų. Liūnai – duobės, vasarą neišdžiūsta, senobinėje upės tėkmėje“. (*Aut. past.*)

³³ pažiūri

³⁴ drebulės

³⁵ kiekvienoje

³⁶ baimę, išgąstį

³⁷ žalčio dukters; užuomina į pasaką „Eglė, žalčių karalienė“

³⁸ žaltienė, žalčio žmona

³⁹ vyrą, sutuoktinį

⁴⁰ nuosprendžio, bausmės

⁴¹ į medį

⁴² iš skausmo, sielvarto

⁴³ „Senobės lietuviai, vjeros nežinodami, visus medžius sakydavo, kad iš žmonių išaugę arba persimainę. Atamenu gražią pasaką apie mergą, ažu žalčio ežeran nutekėjusią, kuriai su dviem sūnais ir viena duktere in tėvus pargrįžus pasiūliotų [pasisvečiuoti], jos broliai iš dukterės išgavę žodį, kaip jų sesuo žalktį šaukia. Iššaukę žalktį ir su dalgėm sukapoję. Jų sesuo dasižinojus ir iš gailystos egle tapus; sūnai vienas ąžuolan, kitas uosin, duktė epušėn nuo dievų perversti. [Juozapas Ignotas] Kraševskis šitą pasaką žodis žodin indėjo gražion giesmėn apie Lietuvą *Vytuolio rauda*, o Karolina Praniauskaičia žemaitiškai išguldė ir kalendoriun indėjo 1859 m.“ (*Aut. past.*)

⁴⁴ gluosnis

⁴⁵ blindė, gluosnių rūšis

⁴⁶ kriaušė

⁴⁷ „Buvę dvi seseri. Atjoję piršliai. Abi graži, abi tekėti akvati. Jaunikis negalėjęs išsirinkti, atsidavęs ant motinos [pasiklojęs motinos sprendimu, kurią duoti įžmonas]. Motina išsiuntusi uogų rinkty, kad kurioj pirma aukšlelį [indelį iš žievės] pririnksiant, toj tekėsiant. Jaunesnėja pririnkus. Vyresnėja pavydėdama ją ažmušus, po velėna pakišus. Toj vietoj sedulė išdygus. Vyresnėja, niekam nesisakydama, ką padarė, ištekėjus. Turėjus sūnų muzikantą. Atsitikę kartą važiuot veselijai [vestuvininkams] keliu pro aną sedulėlę. Muzikantui smičius palūžęs. Nesą ko daryt. Tai ir pasilaužęs aną sedulėlę, susilenkęs smičių. Bet kaip ėmęs skripkuot [smuikuoti] – dyvai! [stebuklai!] – skripka žmogaus balsu ir reiškiais [aiškiais] žodžiais ėmus verkt ir rentaut [pasakoti] visą aną istoriją. Tai mat tenai ne sedulėlės būta, bet anos jaunės užmuštosios seserės. Ir teip visa tiesa eikštėn išėjus“.

Šitą pasaką Aleksandra Chodžko giesmėj lenkiškoj aprašė: „Jedzie, jedzie pan przez litewski łan“... ir t. t. Tiktai daug dalykų sugadinęs permainė, tarp kitų ir tai, kad ne sedulė, bet avietė išaugus. Teip daugumas mūsų senas pasakas ir giesmes gadina, kaip sau nori“. (*Aut. past.*) Atorius mini Aleksandrą Chodzką, VU auklėtinį, poetą, kuris 1829 m. Peterburge išleistame *Poezijos* rinkinyje paskelbė vėliau išpopuliarėjusią baladę „Avietės“.

⁴⁸ liepos

Juos tiktai miške augę žmonės tepažįsta.
Daktarai ir žiniuonys, ką po miškus klysta;
Jų lapais, jų žievelėm arba šaknia kieta
Nuo ligų ir padarų⁴⁹ gydžia visą svieta.
Ė mum, prastiem žmonelėm⁵⁰, tik žiūrėt patogu⁵¹,
Kai juos dengia Apveizda žalių lapų stogu;
Kai kožna burbuolytė išsprogsta, suskyla,
Kai žiedų varške šakos obelų pražyla,
Kai pavasar žaliuoja tamsaus šilo šone,
Kai rudeniop lapeliai geltoni, raudoni
Tartum krauju Marčiupio⁵² pakalnes aptraukia
Ir kai pliki stabarai pavasario laukia.
Ė pušelės! pušelės tos nesurokuotos⁵³!
Tankios, aukštos ir lieknos, viršūnės kvietkuotos⁵⁴,
Ir vasarą, ir žiemą kaip rūtos žaliuoja,
Liemuo liemenį plaka, kaip mendrės siūruoja⁵⁵.
Už pusvarsčio⁵⁶ nesmato – toksai tankumynas!
Nors nei laužais, nei šiekštom⁵⁷ nežugriuvęs, grynas;
Nei šakelės nudžiūvę, nežupynę⁵⁸ vietos,
Pušys aukštos ir lygios, tartum nugenėtos.

Ė kvėpimas, jau ką gi! Čia sakais pušelių,
Čia vėjelis dvelkteli su kvapu žiedelių:
Jauti pievos dobilą, baltą ir raudoną,
Jauti ramunes, čėbrus⁵⁹ – žoleles dirvonų;
Jauti iš juodo kapčiaus⁶⁰ skruzdėlyno kvapą,
Ir iš medžių, iš skujų, iš šišku, iš lapų
Vis kitoki kvėpalai: kaip vėjelis dvelksi,
Kožno karto⁶¹ kitokiu kvapu užsivelgsi⁶².
Čia samanos su brukniom šileliu užpluko⁶³;
Čia medžio žiedų kvapas – lyg sodas pratrūko.
Tartum miškas kvėpuoja nelyginant žvėris:
Savo kvapus po laukus kaip berte pabėręs,

---

⁴⁹ Nuo kerų, burtų. „Padarais vadinasi nuodnykų (piktųjų burtinykų) iškadijimai [daroma žala], padarytos ligos, maleficia [piktadarybė – lot.]“ (Aut. past.)

⁵⁰ varguoliams, paprastiesiems žmonėms

⁵¹ gražu, malonu

⁵² Marčiupis – upelis, tekantis per Anykščių šilę. „Marčiupis – ravas [griovys] ir upelis bėgdavo par vidurį šilelio. Teip vadinamas, kad kitados netoli nuo tos vietos marti, važiuodama šliūban, prieš motiną nusidėjus ir nepersiprašius, dievaičių buvus pakorota, kad pati su jaunuoju ir svotais akmenim pavirtę. Teberodžia po šiai dienai anykštėnai didelius tuos akmenis šaliakelėj gulint“.

(Aut. past.)

⁵³ nesuskaičiuotos

⁵⁴ tarsi puokštės

⁵⁵ „Šitą aprašymą pušelių užgirdau pirmąkart iš savo tėtelio metuose 1858. Šitie žodžiai teip pasirodė gražūs, kad parūpo juos giesmėn indėti. Iš to rūpesčio ir prasikalė diegas *Anykščių šilelio*“.

(Aut. past.)

⁵⁶ pusvarstis – apie pusės kilometro nuotolis.

⁵⁷ išvirtusių medžių kamienais

⁵⁸ neužpynę

⁵⁹ čiobreliai

⁶⁰ kupsto, skruzdėlyno

⁶¹ kaskart, kiekvieną kartą

⁶² užsigersi

⁶³ aptraukė, apaugo

Laukais, pievom atgauna. – Viduj pušynėlių
Jauti sau gražiai kvapą dirvų ir pievelių.
Ir teip visa suminša⁶⁴, vėjeliu praskysta,
Kad nei nosis šių kvapų visų nepažįsta;
Tik tartum giria, pieva ir laukas sustarę,
Iš brangiausių kvepalų mišinį padarę,
Dievui ant garbės rūko teip ramiai, teip meiliai,
Lyg kad skripuoja⁶⁵, juokias, gieda, verkia gailiai,
Ė tie balsai visoki teip krūvon susiaudžia⁶⁶,
Kad jų skyrium nežymu, – ė tik širdį griaudžia.

Ai siaudžia⁶⁷ gražiai miškas, netil⁶⁸ kvėpia gardžiai,
Siaudžia, ūžia ir skamba linksmai, dailiai, skardžiai.
Vidunaktj teip tyku, – kad girdi, kaip jaunas
Lapas arba žiedelis ant šakelių kraunas;
Girdi, kaip šakom šnibžda medžių kalba šventa,
Kaip žvaigždėlės plevena, gaili rasa krinta.
Dėl to ir širdj visos pajautos⁶⁹ nutilsta,
Ramum tykumu⁷⁰ malda dūšia dangun kilsta.
Ė kai jau diena brėkstant rytai šviesa tvinksta,
Rasos pilnos žolynų žemyn galvos linksta.
Tada šilas nubunda, visa yra tyla.
Prasideda pamažu šventa dienos byla⁷¹.
Kas ten šlama? – Ė vėju papūstas lapelis,
Ėgi gūžtoj nubudęs sujuda paukštelis.
Kas ten treška? – Ė vilkas: dieną mat ažuodžia,
Iš naktinės medžionės⁷² par pakrūmes skuodžia.
Ėgi lapė int olą, žąsioką intskandus,
Ėgi barsiukas bėga, išlindęs iš landos;
Ėgi linksmutė stirna par pušyną striuoksi;
Ėgi pušin iš pušies voverytė liuoksi;
Ėgi mat širmuonėlis ir kiaunė juodoja,
Ir visoki žvėreliai po mišką ulioja⁷³.
Kas ten taukši? – Ė stuobrį kapoja genelis.
Kas mekena? – Ėgi mat perkūno oželis.
Kas ten šnibžda? – Ė šnypščia iš kelmo piktoja⁷⁴,
Ėgi srove teškėna upelė Šventoja⁷⁵.

---

⁶⁴ susimaišo

⁶⁵ smuikuoja

⁶⁶ į viena sueina, kartu sugaudžia

⁶⁷ oši

⁶⁸ ne tik

⁶⁹ jausmai

⁷⁰ ramiu tykumu

⁷¹ kalba, šneka

⁷² medžioklės

⁷³ vaikščioja, vaikštinėja

⁷⁴ t. y. gyvatė

⁷⁵ „Upė teka nuo Antaliepčio, pro Dusetas, Užpalius, Anykščius, Kavarską, Vydiškius, Aukmergį [Ukmergę] ir netoli nuo Luokės kalno Neries upėn (Vilijon) inteka. Anykščių šilelis traukėsi pačia paupe. Pasakoja kai kas, Jagiela [Jogaila] lietuvinykus Šventojoje krikštijęs, ir nuo to pašventimo Šventosios vardą gavusi. Kiti sako, kunigas, važiuodamas in ligoj su Švenčiausiu Sakramentu, prigėręs. Bet regimas daiktas, jog ir pagonijoje Šventąja vadinosi. Kad būtų kiteip vadinta buvusi, tai ir anas vardas būtų

Kas ten kalbas? – Ė žąsys paupėj gadena;
Ėgi mat lizde starkus⁷⁶ pamiškėj klegena;
Ėgi antys „pry! pry! pry!“ priskridę int liūną⁷⁷;
Ėgi kukutis klausia savo pačią, sūnų:
„Ką, ką, ką jums atnešti? Ką jūs kalbat niekus?
Ką, ką, ką, ką? ar grūdus? ar musias? ar sliekus?“
Ėgi mat gegutėlė dairos ir kėtojas:
Čia kukuodama verkia, čia juokias kvatojas.
Skamba tik, skamba miškas: čia volungė Ievą
Trotina⁷⁸: „Ieva, Ieva! neganyk po pievą!“
Čia paupėj „ri-u! ri-u! ri-u!“ tilvikas sušuko,
Čia vėl balsų visokių – lyg trūkte pratrūko.
Vis kitoki balseliai, vis kitokios bylos;
Dagiliai, pečialandos, strazdeliai, čižylos⁷⁹,
Kėkštai, šarkos ir kitos vis saviškai gieda:
Toj juokias, toj vaitoja, ė toj niekus klieđa.
Ė už visus viršesnis lakštingalės balsas:
Pilnas, skardus, griaudingas ir, teip sakyt, skalsus:
Skamba, ūžia par krūmus ir vis kiteip mainos,
Ir vis dūšion įsmenga – lyg Lietuvos dainos.
Tie visoki balseliai teip krūvon suplaukia,
Tartum kožnas lapelis čilba, kliauga⁸⁰, šaukia,
Ir sutartinę⁸¹ taiso, ir teip gražiai dera:
Siaudžia tik, tartum siaudžia – rentavimo nėra⁸².
Anei tų balsų ausis skyrium⁸³ nepažįsta,
Lyg kad ant žalios pievos žolynai pražįsta,
Ir visoki žiedeliai teip terp savęs pinas, –
Kad iš tolo tik regis gražus margumynas.

1858 m. Anykščiuose

Ai būdavo, būdavo iš mūsų šilelio
Didžiausio patogumo, gražaus ramumėlio!
Ė tas visas ramumas po lietuvių dūšias⁸⁴,
Lyg lygumoj vėjelis po žoleles trąšias,
Plaukydamas lingavo, tamsiom vilniom tvino, –
Dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino.
Ė tik junta dažniausiai, kad širdis neskaudžia,
Ė tik pilna pajautų⁸⁵ labai ramiai⁸⁶ griaudžia⁸⁷:

---

užsilaikęs“. (*Aut. past.*)

⁷⁶ gandrai

⁷⁷ pelkė

⁷⁸ Trotina – erzina. „Volungės giesmę piemenys pasmėgdydami [pamėgdžiodami] tauškia: „Ieva, Ieva! Neganyk po pievą! Pasakysiu tįjūnui, Duos tau šimtą bizūnų“. (*Aut. past.*)

⁷⁹ žylės

⁸⁰ garsiai, linksmi čilba, šiauška

⁸¹ *Sutartinėmis* „vadinasi giesmės, dainuškos, moterų giedamos trijose ar keturiose. Pirmojo giesmę veda, kitos seka. Vedėja surentavusi ryliuodama permuša rentavimą antrosios, antroja trečiosios, trečioja gi antrą punktą vedėjos“. (*Aut. past.*)

⁸² Rentavimo – dainavimo su žodžiais, rečitatyvu. Nusakomas miško garsų gaudesys, skambesys, kuriame neišskiriami atskiri balsai, „dainos“, „pasakojimai“. Plg. anksčiau nusakytą paukščių dainavimą „su žodžiais“, jų „pokalbius“.

⁸³ atskirai, po vieną

⁸⁴ sielas

Ir lyg ramos žemčiūgais⁸⁸ gausiai atgaivinta,
Ir lyg rasa par veidą ašarėlės krinta.
Paskum ilgai krūtinėj šilelis kvėpuoja;
Atsidusus krūtinė lyg giria linguoja.
Lyg tarytum ramumas teip dūšion įslinko,
Kad net dūšia kaip varpa pribrendus nulinko.
Iš to, matai, ašaros ir atsidusimas,
Iš to šventos pajautos, iš to giesmės imas.
Dabar visa prapuolę... tik ant lauko pliko
Kelios kraivos, nuskurdę pušelytės liko...
Jei ant šio išsvilusio po kalnus lydimo⁸⁹
Teip daug širdyj išželia ramaus atminimo:
Tartum kelmai supuvę atgyja, žaliuoja,
Suspynusias viršūnes vėjas plevėsuoja;
Tartum pliki, išdegę dirvonai šiškuoti⁹⁰
Pasipučia samanom, nuo grybų taškuoti;
Tartum iš terpu puirių⁹¹ tokie kvapai kilo,
Lyg giria pratrūksta ar pučia iš šilo;
Tartum visa sušlamo, sučilbo, supyško,
Lyg dienai brėkstant viduj paniurusio miško;
Jei ant šių plikų plotų, kai mislis ažlyja,
Paminklais ažvaisytas šilelis atgyja, –
Tai kokio bebūdavo iš seno šilelio
Meilingo atminimo, gražaus ramumėlio,
Kai šie plotai apžėlę, apgriūti, aptemę
Matydavo keltuotą apylinkėj žemę;
Kai stuobriai, sieksniais drūti⁹², amžiais įretėję⁹³,
Valig⁹⁴ kalbos senelių, parėjos⁹⁵ kyšėję,
Iš kurių žymu buvę, kad girių čia snausta,
Tankus iš viršaus stogas viršūnėm suausta,
Ir netil⁹⁶ pulkais meškos ir šernai perėta,
Bet tankumos terp raistų ir žėbriai⁹⁷ turėta!

Ė kur dabar šilelis, buvę miškai šventi,
Kažin kodėl senobėj visiškai išskinti.
Maž⁹⁸ ir vierą⁹⁹ įvedęs Jagiela¹⁰⁰ išskynė,

---

⁸⁵ jausmų

⁸⁶ ramiai – čia: tyliai, maloniai, džiaugsmingai

⁸⁷ jaudinasi, liūdi, nerimsta

⁸⁸ perlais

⁸⁹ kirtimo, iškirsto, išdegusio ploto miške

⁹⁰ nukloti kankorėžiais

⁹¹ iš supuvusių rąstų

⁹² sieksnių storumo; sieksnis – virš 2 m

⁹³ sukietėję, sutvirtėję

⁹⁴ anot, pagal

⁹⁵ kiaurai, perdėm

⁹⁶ ne tik

⁹⁷ stumbrai

⁹⁸ gal, galbūt

⁹⁹ [krikščionių] tikėjimą

¹⁰⁰ Jogaila, Lietuvos ir Lenkijos valdovas

Kad jau nebetarnautų dievaičiams¹⁰¹ tėvynė.
Paskum po šias pakalnes ant seno stuobryno¹⁰²
Buvę pušys suaugę nuo metų šimtyno:
Tankios, aukštos, lygutės, geltonos kaip žvakės;
Viršūnės esą užė ir liemenys plakės.
Dar atmeną seneliai po šituos smėlynus
Senobių palikimo gražius ažuolynus.
Liekni augę kaip mendrės, žaliavę kaip rūtos,
Šaknys, liemenys, šakos ir viršūnės drūtos¹⁰³,
Švęsti Lietuvos medžiai nejautę nuogalio¹⁰⁴:
Rausvasai žiemos lapas sulaukdavęs žalio.
Žili buvę kaip seniai, samanom apaugę,
Stipri buvę ir stambūs kaip vyrai suaugę,
Ė viežlyvi¹⁰⁵ ir gražūs kaip mūsų jaunimas.
Paskui ilgai šiuurpsojęs stuobriuotas lydimas.

Nuo Puntuko¹⁰⁶ lig Šlavei ažuolų daugybę
Laikę žmonės lyg kokią didžią šventenybę.
Gyvendami vienybėj, dievaičiams intikę,
Kurie daugal¹⁰⁷ paminklų po miškus palikę.
Nešęs velnias akmenį, didumo kaip gryčios¹⁰⁸,
Ir sudaužyt norėjęs Anykščių bažnyčios
Arba ažuverst upės; bet kaip tik išvydęs
Ažuolyną pašvęstą ir gaidys pragydęs,
Tuoj iš nagų paleidęs ir smėlin įmušęs:
Net žemė sudrebėjus, senos griuvę pušys.
Paskum ant jo lietuviai dovanas kūrenę,
Kad juos dievai apsaugo ir dengia, ir peni.
Ir šiuos česuos¹⁰⁹, nors žemė arklais nugaląsta,
Daug Puntuke ažuolo kelmų tebestovi,
Ė dar dujen¹¹⁰ prie keliui dabar tebestovi;
Viršūnės dar žaliuoja, nors jau šakos džiovi¹¹¹.
Šėnavoja¹¹² juos žmonės, nei ratais netranko:
Tūlas¹¹³, ligos suspaustas, iš įžodžio¹¹⁴ lanko.

---

¹⁰¹ senosios lietuvių tikybos dievams

¹⁰² vietoje nykstančių, pūvančių medžių

¹⁰³ stiprios

¹⁰⁴ nuogumo

¹⁰⁵ dori, skaistūs

¹⁰⁶ Puntukas – upelis Anykščių šilėlyje, prie kurio yra didelis akmuo. „Pantukas vadinasi upelis. Ties tuo upeliu yra akmuo grytelės didumo. [Mykolas] Balinskis, knygoje *Starożytna Polska [Senovės Lenkija]* aprašydamas Anykščius, kalba: ant to akmenio buvęs pagonų kunigas Pantukis už didelį nusidėjimą gyvas sudegintas. Žmonės gi kalba, tą akmenį velnias iš ažu marių atnešęs, norėdamas Anykščių bažnyčios sudaužyti. Bet, baigiant nešti, dar ažu mylios nuo Anykščių, gaidys pragydęs, ir tuoj velnias akmenį iš nagų paleidęs. Ant to akmenio yra keturi gilūs ruožai, musėt, randai aukų kraujui nutekėti: žmonės sako, tai esą velnio nagais įmygti.“ (*Aut. past.*) Mykolas Balinskis (1794–1864) – Lietuvos istorikas.

¹⁰⁷ daugel, daugelį

¹⁰⁸ trobos didumo

¹⁰⁹ šiais laikais

¹¹⁰ du

¹¹¹ džiūsta

¹¹² gerbia, brangina, saugo

¹¹³ dažnas, ne vienas

¹¹⁴ įžado, priesaikos

Po lygumas ir slėnius traukęsis liepynas,
 Kai kur gojais¹¹⁵ apžėlęs, kai kur viškai¹¹⁶ grynas.
 Boluodavęs pervasar gelsvu žiedų pienu,
 Uždavęs bičių spiečiais, dvelkęs medum vienu;
 Ir visiems žmonėms meilus ir patogus¹¹⁷ buvęs,
 Ir laimėtinas¹¹⁸ visas kaip tikras lietuvis.
 Žiedais bites penėjęs, saldų medų daręs.
 Ligas visas lietuvių su prakaitu varęs,
 Ronas¹¹⁹ su brazdais¹²⁰ gydęs, vočių traukęs ugnį;
 Iš liemenio dėl staunių¹²¹ ir lentas, ir dugnių,
 Iš karnų¹²² davęs vyžas dėl mūsų autuvo¹²³,
 Ir nei šakelės esą dykai¹²⁴ nepražuvo:
 Dirbę karbijas¹²⁵, lankus arba tvėrę tvoras,
 Nuo šaknies lig viršūnei buvęs visas doras¹²⁶.
 Kai kur skroblynai buvę, bet skroblius išnyko,
 Tik skroblinės torielkos¹²⁷ dar kur ne kur liko.
 Kai kur buvę visokių gan navatnų¹²⁸ medžių:
 Ir su žiedais skujuotų¹²⁹, lapuotų bežiedžių;
 Tropnais¹³⁰ vardais žiniuonys tuos medžius vadinę,
 Visus auklėję žmonės, ne visus pažinę.

Tai toks miškas traukęsis par Lietuvos žemę;
 Visi plotai žaliavę pavėne¹³¹ aptemę;
 Visos buvę viršūnės vienybėn suspynę,
 Kaip lietuvių širdys int vieną tėvynę.
 Ė lietuviai su medžiais vis zgadoj¹³² gyvenę,
 Jaunystėj pasižinę ir draugėj pasenę.
 Lietuvnykas po urvus sausius laužus¹³³ kūręs.
 Ne lentinės, iš šakų buvę pintos durys.
 Ir nei vieno liemenio lietuviai nekirtę,
 Jėg¹³⁴ tik stuobriai papuvę savaimi išvirtę.
 Nes ir miškas lietuvi, kaip tiktai galėjęs,

---

¹¹⁵ miškeliu, kitais medžiais

¹¹⁶ visiškai, visai

¹¹⁷ gražus, geras

¹¹⁸ gausus, našus, vaisingas

¹¹⁹ žaizdas

¹²⁰ brazdas – sultinga plėvelė, skirianti medieną nuo žievės

¹²¹ didelėms statinėms, kubilams gaminti

¹²² iš liepos žievės

¹²³ apavo

¹²⁴ tuščiai, veltui

¹²⁵ pintines su antvožais

¹²⁶ tinkamas, geras, sveikas

¹²⁷ lėkštės

¹²⁸ keistų

¹²⁹ spygliuotų

¹³⁰ tiksliais, tikrais

¹³¹ pavėsiu

¹³² santarvėje, santaikoje

¹³³ išlūžusius, sudžiūvusius žabus, medgalius

¹³⁴ nebent

Teip visados raminęs, visados mylėjęs:
Žvėrim, paukščiais ir vaisiais dengęs ir penėjęs,
Ir neprietelių¹³⁵ mušti griūdamas padėjęs;
Sunkioj dienoj duodavęs slaptus¹³⁶ nuo baisybių,
Liūdnoj dienoj paveikslą visokių ramybių,
Linksmoj dienoj daugumą visokių gražybių,
Kožnam mete dėl kožno¹³⁷ – visokių gerybių.

Sunkios dienos atėję, žmonės badu mirę,
Samanas duonon kepę, žieves sriubon virę.
Teip žmoneles¹³⁸, iš bado žievėm papenėtus,
Kad užtiksiant pavietris¹³⁹! – ir labai pakrėtus.
Miškas žmonių pasgailęs, rasa apsiverkęs,
Aukštas savo viršūnes debesin įmerkęs
Ir sušukęs: „Broliai, ginkitės nuo bado!
Palaiminta toj ranka, ką kirvį išrado!“
Su ašarom pirmieji truputį praskynę,
Vaitodami jų vaikai teip gynę tėvynę;
Dūsaudami anūakai tuos miškus aikvoję,
Proanūkiai vežimais miestelin vežioję;
Po keturias dešimtis vežimų pardavę,
Džiaugdavęsi, ant dienos po muštinį¹⁴⁰ gavę.
Medžiai mat iš daugybės visiškai atpigę.
Ir teip ilgai aikvoję, – net kolei pristigę;
Ė tai vis dėl arielkos¹⁴¹ daugiausia išleidę:
Visi buvę kaip žydų šeimyna pasleidę.

Tai mat mūsų tėveliai miškų neberadę
Ir terp savęs kaip broliai visi susižadę¹⁴² –
Ažleist dirvas šileliui. Mat miško pasilgę,
Dažnai savo blakstienas ašarom suvilgę,
Žiūrėdami in kelmus. Mat lietuvių dūšios,
Senais miškais penėtos, viduj miško trąšios;
Plikuos plotuos, be miško, lyg tartum apkursta,
Tartum džiūsta nuo saulės ir palengvėl skursta.
Nors jau dabar lietuvis plikuos plotuos gimsta,
Giesmėj mišką užgirdęs, be jo neberimsta.
Senų miškai mylėta, tūlon giesmėn¹⁴³ dėta:
Mūsų tėvelių visos tos giesmės mokėta.
Tai mat, miško pasilgę, auklėjo šilelį:
Kasdien apvaikštinėjo kožną pakraštėlį
Ir, priugdę kaip meldo gražiausio pušyno,

---

¹³⁵ priešą

¹³⁶ slėptuves, vietas pasislėpti

¹³⁷ kiekvieną metą kiekvienam

¹³⁸ varguolius

¹³⁹ maras

¹⁴⁰ senovinį auksinį ar sidabrinį pinigą

¹⁴¹ degtinės

¹⁴² susitarę, kartu pasižadėję

¹⁴³ į dažną giesmę

Jaunas širdis ir dūšias vaikelių ramino.
Ir saugojo kas diena kaip didžiausio labo¹⁴⁴.
Ne til medžio, – nelaužė nei mažiausio žabo.
Džiaugės Anykščiai, džiaugės, in šilą žiūrėjo,
Svetimuos miškuos malkų pirkty važinėjo.

Atvažiavo kučmeistras¹⁴⁵, šilą apžiūrėjo,
Ravus¹⁴⁶ ant kelių kasė, liesvinčius padėjo¹⁴⁷,
Ir paganią¹⁴⁸ ažgynė, ir grybaut ažgynė;
Slapta pardavinėjo ir par naktis skynė;
Vyresnybei melavo; žmonėms, kai verkė,
Nasrus¹⁴⁹ kamšė kulokais¹⁵⁰, kraujo klanan merkė,
Ir kas metai Anykščius miško kuoptų varė;
Išpūstėjęs iščinto¹⁵¹, zasiokus¹⁵² padarė...

Ir liko šitie kalnai pliki ir kelmuoti
Aplaistyti ašarom, giesme apdainuoti.
Ir giesmė nepabaigta: kai širdis susopo,
Ant dūšios labai sunku ir neramu tapo.
Mat toj pati galybė, ką miškus sugraužė,
Širdį, dūšią apgriuvo... ir giesmę nulaužė.

1859 m. Anykščiuose

Antanas Baranauskas, *Rinktinė*, parengė Regina Mikšytė, Vilnius: Baltos lankos, 1994, p. 27–39.

---

¹⁴⁴ kaip didžiausią turtą, gėrybę

¹⁴⁵ Kučmeistras – vyresnysis miškų prievaizdas, girininkas. „Nuo 1845 metų Anykščių šilelį nuo žmonių atėmė ant skarbo [į valstybės išdą, nuosavybę] ir potam dalimis kas metai davė karališkiems žmonėms iškirsti. Kučmeistras negalėdavo niekam medžių pardavinėti, bet paslapčiomis pardavinėdavo. Anykščių vaitą [baudžiauninkų prižiūrėtoją] Samulį Ignatą, apskundusį vyresnybėms už tatai, kučmeistras Ozerskis (Ozerskij) teip labai priplakė 1846 metuose, kad šis keletą mėnesių sunkiai sirgo“.
(*Aut. past.*)

¹⁴⁶ griovius

¹⁴⁷ paskyrė eigulius

¹⁴⁸ uždraudė ganyti gyvulius miške

¹⁴⁹ burnas

¹⁵⁰ kumščiais

¹⁵¹ visiškai suniokojęs, sunaikinęs

¹⁵² kirtimus